

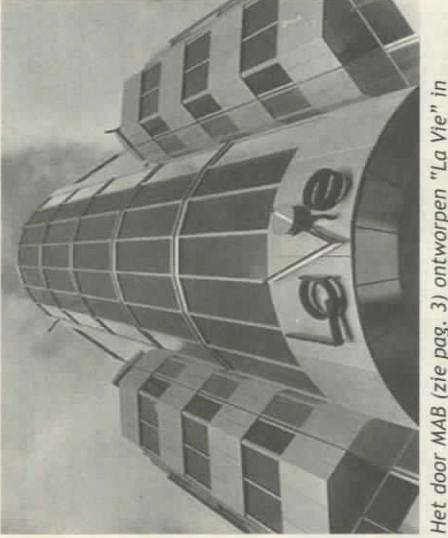
Stadskrant Leiden

Stadskrant is een speciale stadseditie van het blad Dusnieuws, een uitgave van het anarchistisch collectief EuroDusnie uit Leiden, januari - februari 2002.

VRIJPLAATSEN EN DE STRIJD TEGEN HET OPRUKKEND BETON

De dreigende metamorfose van de Koppenhinksteeg van een sociaal-culturele Vrijplaats in een complex voor dure koopappartementen en winkels is geen losstaand fenomeen. Al decennia lang is er een tendens gaande waarbij goedkope woningen, kleinere winkels, kraakpanden en sociaal/culturele initiatieven moeten wijken voor kantoren, dure appartementen, winkelketens, bankfilialen, uitzendbureaus en andere bedrijven in de dienstverlenerende sector. In de jaren tachtig was "city-vorming" een item waar tamelijk veel over geschreven en gediscussieerd werd in linkse kringen. Vanuit de kraakbeweging werd veel actie gevoerd tegen "city-vorming", speculatie en leegstand. Het onderwerp komt met de huidige golf aan ontruimingen in den lande weer hoog op de agenda van diverse actiegroepen.

Wat is city-vorming precies? Het Leidse tijdschrift "De Peueraar" schreef een jaar of tien geleden: "City-vorming is een ingrijpend stedenbouwkundig proces waarbij voorheen leefbare binnensteden langzaam maar zeker in omenselijk grootschalige betonkolommen aan het veranderen zijn. De binnensteden worden meer en meer gedomineerd door de kantoortorens van winkels, bedrijven en instellingen. Daar werkt en winkelt men. Mensen op zoek naar betaalbare woonruimte zijn steeds vaker terug te vinden in kale en kille flats aan de rand van de stad. Daar woont en leeft men."

Het door MAB (zie pag. 3) ontworpen "La Vie" in Utrecht: binnenkant ook in Leiden?

Is het werkelijk zo erg in Leiden? In vergelijking met de planologische en zeker ook architectonische terreur die steden als Den Haag en Rotterdam teisterd, lijkt het hier nog wel mee te vallen. Het in veel andere steden duidelijk waarneembare fenomeen van "gentrification" (yupification; de rijken nemen de binnestad over) wordt in Leiden nog enigszins in toom gehouden door sociaal beleid en de grote studentenpopulatie. Toch is ook in Leiden een duidelijke tendens waarneembaar waarbij de woonfunctie van de stad steeds meer wordt

verdrongen door grote winkels en kantoren. En wie aangewezen is op de particuliere markt, waarin door speculatie en steilematige prijsopdrijving de huur- en koopprijzen aanzienlijk stijgen, moet voor een betaalbare woning vaak zoeken in de buitenwijken.

Er zijn veel delen van Leiden aan te wijzen die aan een opknapbeurt toe zijn. In de praktijk zie je dat het doorgaans die gebieden zijn waar bedrijfsbelangen en winstvoorzicht een rol spelen, die het eerst door de gemeente "ontwikkeld" worden. We nemen enkele voorbeelden in Leiden onder de loep, waarin de opmars van de commercie en het verschijnsel "city vorming" waarneembaar is.

Eén van de gebieden die wat dit betreft het meest in het oog springt is het stationsgebied. Rond 1980 besloot Leiden actief op zoek te gaan naar biotechbedrijven en meer kantoren. In de jaren tachtig werd achter het station (het zgn. Leeuwenhoek-gebied) het "Biosciencepark" uit de grond gestampf. Leiden wilde namelijk naast toeristenstad ook "kennisstad" worden, met als belangrijkste "stuwende functie" de biotech-sector. Dit is een kwestie van "city-marketing": Leiden probeert zichzelf zo goed mogelijk te verkopen. De vraag of dit soort arbeid wel wenselijk is in Leiden, en het omstrede karakter van de sector in het algemeen, werd in de ontwikkeling van het gebied alvuren beschouwing gelaten. Het bio science park is nog steeds aan het groeien. Op [lees verder op pagina 7](#)

HET BELANG VAN VRIJPLAATSEN VROEGER EN NU

De hele geschiedenis door hebben er vrijplaatsen bestaan, d.w.z. plaatsen waar mensen die kritiek hadden op de bestaande samenleving, konden samenwonen en/of -werken. Altijd ging -en gaat- het er deze mensen om hun idealen in het hier en nu vorm te geven en zo een alternatief te bieden voor de toenmalige - en huidige- maatschappij. Saskia Poldervaart, docente politologie aan de UvA, was vorig jaar te gast bij Vrijplaats Koppenhinksteeg en verzorgde een lezing en die in deze Stadskrant beknopt is samengevat.

INLEIDING: UTOPISCHE PERIODES

Vrijplaatsen vormen een onderdeel van het utopisme. Utopische omschrijf ik als: *de uitdrukking van het verlangen naar een andere wijze van samenleven en mens-zijn.*" Utopisme kent drie vormen: het utopische ontwerp (de formulering van alternatieven voor de bestaande wijze van samenleven, op basis van een cluster van ideale), utopische bewegingen (bewegingen waarin door het vormen van gemeenschappen gepogd wordt de door de deelnemers aangehangen idealen in het dagelijkse leven toe te passen) en utopische studies (pas ontstaan in de jaren 1980, toen wetenschappers utopische ontwerpen en bewegingen gingen bestuderen en hierover congressen organiseerden). Het opmerkelijke is dat men utopische meestal verbindt met toekomstidealen en dat negatief waardeert. Ook nu nog wordt in de dikke Van Dale utopisme omschreven als: het onjagen van een utopie. En een utopie als: een droombied, een onverzenlijkaar ontwerp van een volmaakte toestand. De macht van woordenboekontworpers (en daarmee van hun definities) is helaas groot: het stimuleert dat men niet meer over alternatieven hoeft na te denken, laat staan dat men deze in praktijk probeert te brengen. Bovendien brengt een omschrijving als 'volmaakte toestand' logischerwijs rillingen teweeg; natuurlijk is een situatie (of een alternatieve gemeenschap) nooit volmaakt. Experimenten gaan altijd gepaard met valen en opstaan en precieze richtlijnen bestaan er niet. Ik ben benieuwd hoe het nieuwe begrip 'vrijplaatsen' door de komende Van Dale-uitgave gedefinieerd zal worden.

Een ander opmerkelijk gegeven is dat er in de westelijke geschiedenis specifieke periodes zijn geweest waarin het utopisme op grotere schaal voorkwam. Tot ongeveer 1800 waren de meeste utopische gemeenschappen, geïnspireerd door de eerste Christengemeenschappen, want had Jezus niet een maatschappij gepredikt waarin het gemeenschappelijke leven op de voorgrond stond en

het liberalisme de vooruitgang der maatschappij meende te kunnen verzekeren.., hebben zij de sociale ideeën opgeroepen".

[lees verder op pagina 4](#)

In deze stadsKrant: vrijplaats in het nuw gedichten van Marinus van der Lubbe en Kormee

**Het linkse verleden van de Koppenhinksteeg
sociale huren voor sociale instellingen**

De stad is niet meer van iedereen

**Wat vind je allemaal in
vrijplaats Koppenhinksteeg?**

<http://eurodusnie.nl>

VRIJPLAATS IN HET NAUW

"Vrijplaats Koppenhinksteeg dreigt te verdwijnen!" De duizenden regelmatige bezoekers van de Vrijplaats klinkt het waarschijnlijk bekend in de oren. Het is inmiddels al weer twee jaar geleden dat de bewoners en gebruikers van Hooglandscheerkgracht 2-4 en Koppenhinksteeg 2-8 een oprottbrief op de deurmat vonden. In deze brief werd aangekondigd dat de gebruikers en bewoners van het gebouwcomplex per 1 oktober 2000 moesten vertrekken.

LOKAAL KAPITALISME

Dat de Vrijplaats na twee jaar toch nog op dezelfde plek zetelt, is voornamelijk te danken aan de volhardendheid van de Vrijplaats zelf. De Vrijplaatsorganisaties verzetten zich samen met honderden sympathisanten tegen haar onttruiming. Alhoewel de voortdurende dreiging van ontruiming alles behalve prettig is, bracht het ook goede dingen met zich mee. Zo is het aantal medewerkers van de Vrijplaats sterk toegenomen. Het aantal bezoekers nam dankzij alle aandacht explosief toe. Daarbovenop komt het optreden van de gemeenteraad, dat ons sterke in de overtuiging dat kapitalisme en haar parlementaire vertegenwoordigers ook lokaal bestreden moeten worden.

Het EuroDusnie-collectief bestaat in april 5 jaar. In die vijf jaar heeft het collectief zich met talloze korte en langlopende campagnes bezig gehouden. Dit gebeurt vanuit de twee Vrijplaatsen waarin het collectief is gehuisvest: Vrijplaats Boerhaavelaan en Vrijplaats Koppenhinksteeg.

De onderwerpen van de campagnes lopen uiteen van het bestrijden van monarchie, racisme, seksisme, leegstand, milieuvervuiling, de privatisering van de spoorwegen en onderwijs, commercialisering etc. Kwalijke zaken die veelal onder de verantwoordelijkheid vallen van grote politieke instituties zoals het parlement, het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldhandelsorganisatie. Veel van deze campagnes voeren we samen met collega-organisaties uit binnen en buitenland. Tegelijk probeert het EuroDusnie-collectief altijd te laten zien waar ze voor is. De Wegeefwinkel en Las Vegas zijn hiervan bekende maar zeker niet de enige voorbeelden. De keuze om deze projecten in Vrijplaats Koppenhinksteeg is immers sinds eind jaren zestig een Vrijplaats van gezonde subversiviteit. Sowieso ontbreken alternatieven want marktconforme huurprijzen zijn voor organisaties zoals EuroDusnie niet te betalen.

OPGEREKTE

SOCIAALVOELENDHEID

De eigenaren van het 'Koppenhinksteeg-complex' zijn Portaal Leiden en gemeente Leiden. Portaal is onlangs uitgeroepen tot slechtste woonstichting van het land (nog gefeliciteerd). De twee eigenaren hebben de panden decennia lang verwarloosd. De Vrijplaats zou waarschijnlijk al lang de gracht in zijn gezakt als haar bewoners en gebruikers de panden niet hadden onderhouden.

Abonnementen: Dusnieuws is en blijft gratis. Voor de productie van het blad zijn wij echter afhankelijk van donateurs. Wanneer je Dusnieuws wilt ontvangen schrijf je een briefje of mailtje aan de redactie. Wanneer je gratis abonnee wilt worden kunnen we echter niet garanderen dat je Dusnieuws iedere keer ook zult ontvangen. Wij doen onze best maar de postbezorgers gooien nog wel eens roet in het eten. Wanneer je zeker wilt zijn dat je Dusnieuws ontvangt zul je betrekend abonnee moeten worden. Stort hiervoor minstens 25 gulden op de Dusnieuwsrekening en vergeet niet je naam en adres te vermelden, anders wordt opsturen een probleem. Je krijgt Dusnieuws dan tien keer thuis bezorgd. Laat in alle gevallen weten hoeveel exemplaren je wil ontvangen. Wij hopen dat je extra exemplaren op openbare plaatsen neerlegt. Je kunt Dusnieuws ook vinden in de meeste alternatieve boekwinkels en politieke informatiecentra. Je kunt je tenslotte ook op de eveneens gratis digitale versie abonneren. Stuur ons hiervoor een mailtje.

De redactie heeft altijd interesse in ingezonden artikelen maar behoudt zich het recht voor deze wel of niet te plaatsen. Dusnieuws is copy-right vrij dus neem over wat je wil.

Alle artikelen in Dusnieuws worden geschreven op persoonlijke titel.

Om de Vrijplaats te bedanken voor het door haar gepleegde onderhoud en het vervullen van een belangrijke maatschappelijke functie, dienden Portaal en de gemeente Leiden een bouwplan in. De Vrijplaats moet plaats maken voor luxe appartementen en bedrijfsruimten.

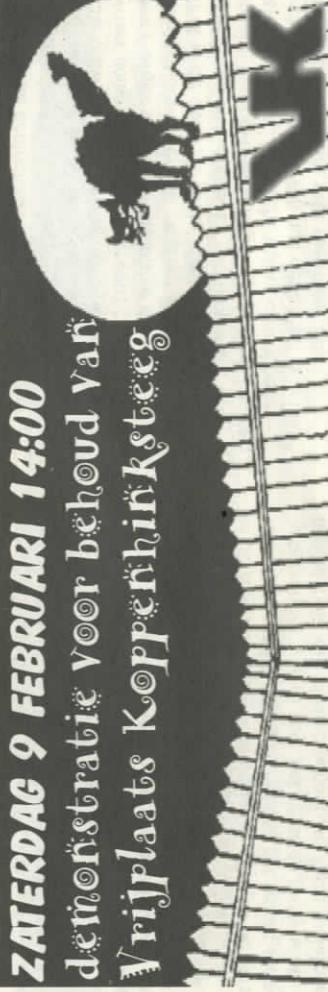
De gemeente weigert in te gaan op een alternatief plan waarin de Vrijplaats door de gemeente en gebruikers samen wordt opgeknapt. Tijdens een commissievergadering rekte PvdA-wethouder Hillebrand zijn sociaalvoelendheid tot het uiterste op ergens in een afbraakverbod, een krot aan. De Vrijplaats wees het aanbod vananiem af. Latere pogingen vanuit de Stichting Vrijplaats Koppensteeg en de Fabel van de Illegaal om het gesprek over de toekomst van de Vrijplaats te hervatten liepen op niets uit. De Vrijplaats is een gesapseerd station, aldus de Wethouder.

Momenteel is het gemeentelijke bouwplan in procedure. Een poging van de gemeente om de afhandeling van de meer dan zeshonderd bezwaarschriften in anderhalfuur erdoorheen te leggen liep uit op een chaos. De commissie voor Beroep en Bezwaarschriften nodigde weliswaar honderden mensen uit het woord te voeren, maar snoerde ter plaatse willekeurig mensen de mond. De zitting wordt nu in februari voortgezet. De gemeentelijke trein rijdt zo gestaag voort en het zou ondanks de voortdurende vertraging naïef zijn om te denken dat de trein haar eindbestemming niet zal halen. De panden moeten immers worden gerenoveerd, daar zijn vriend en vijand het over eens. Het twistpunt is dan ook niet of maar voor wie ze gerenoveerd gaan worden. Voor kapitaalkrachtige woningzoekenden of voor de Vrijplaats?

KAT IN HET NAUW

Met de verkiezingen voor de deur is de kans reëel dat we binnenkort met een nog rechtse gemeenteraad zitten. Hoewel dit eigenlijk niet mogelijk is, zal het leiden tot een nog negatieve houding van het stadsbestuur jegens Vrijplaats Koppenhinksteeg. Nu al doet men alles om de Vrijplaats af te schilderen als een ordinair openbare orde probleem. Wanneer de gemeente in haar afwijzende houding volhardt en de belangen van de meer dan honderd vrijwilligers en de duizenden bezoekers van Vrijplaats Koppenhinksteeg blijft negeren, zou het conflict inderdaad wel eens openbare orde probleem kunnen worden, want een kat in het nauw maakt rare sprongen...

ZATERDAG 9 FEBRUARI 14:00
**dē mōnstratië voor bēhoud Van
 Vrijplaats Koppenhinksteeg**

Vertrek vanaf de Vrijplaats met aansluitend een informatief en cultureel programma tot diep in de nacht met onder meer vanaf 17:30 eetcafé en om 21:30 de skaband De Hardheid.

DIRECTE ACTIEGROEP VAN EURODUSNIE

Wanneer je na het lezen van deze krant denkt van "verdomme daar wil ik wat aan doen", is de directe actie groep van EuroDusnie misschien wel iets voor jou. Deze groep is een op zichzelf staand project van EuroDusnie waarin wordt nagedacht over manieren om kwajijke processen zoals cityvorming en commercialisering van ons leven tegen te gaan. In het recente verleden heeft deze groep actie gevoerd tegen de sponsoring van het onderwijs, het wegjagen van dak- en thuislozen uit de binnenstad en (natuurlijk) de strijd voor behoud van Vrijplaats Koppenhinksteeg. EuroDusnie's actiegroep houdt zich echter ook bezig met kwalitatieve ontwikkelingen die zich buiten de stadsgrenzen voordoen en werkt daartoe samen met sociale bewegingen uit binnen- en buitenland. Wanneer je geïnteresseerd bent, kun je mailen naar dageurodusnie@squat.net of even langskomen bij de Vrijplaats Koppenhinksteeg en naar iemand van de actiegroep vragen.

HET SCHANDAALMARKTPROJECT

Op 17 januari jl. maakte het Leidse college van Burgemeester en Wethouders bekend dat zij haar plannen voor het Aalmarktgebied wil intrekken. Zij heeft hiertoe besloten na overleg met de Werkgroep Referendum Aalmarkt (WRA). De WRA had bij de Leidse gemeenteraad een verzoek tot het houden van een referendum over het gemeentelijk Aalmarktplan ingediend. Met het intrekken van het Aalmarktplan zou ook het referendum van de baan zijn, want zonder plan géén referendum. Tegelijk kondigde het college aan komend najaar met een nieuw Aalmarktplan te willen komen. Dit nieuwe plan zou worden gemaakt in samenspraak met verschillende belangengroepen.

MACHTWACHT

Wie denkt dat dit een overwinning is van de tegenstanders van het Aalmarktplan juicht te vroeg. Zo liet het college weten in een briefing aan de fractievoorzitters dat de omstreeden uitgangspunten van het nieuwe plan blijven gehandhaafd. Bovendien sluit de dit jaar van kracht gevordernieuwde Referendumwet volksraadplegingen met als onderwerp stadsvernieuwingssprojecten waarschijnlijk in de toekomst uit. Of de gemeente Leiden en de WRA werkelijk tot een akkoord zullen komen en het referendum inderdaad van de baan is, ligt bij het ter perse gaan van dit blad nog twijfelachtig. Hoe de Aalmarkt is verworden tot de schandaalmarkt...

EEN HOOGWAARDIG PLAN

De Aalmarkt, ingeklemd tussen de Nieuwe Rijn en Breestraat is al jaren onderhavig aan verloedering. Met een kapitaalinjectie van 200 miljoen gulden, waarvan 37 miljoen voor rekening komt van de gemeente Leiden, moet het gebied volgens het stadsbestuur worden omgetoverd tot een paradijs voor winkelend publiek, genieters van hoogwaardige cultuur en kapitaalkrachtige woningzoekenden. Om het grote plan uit te kunnen voeren heeft de gemeente de projectontwikkelaar MAB (4) ingeschakeld. Het MAB is een internationale opererende projectontwikkelaar die gespecialiseerd is in grote stadvernieuwingssprojecten zoals die voor het Aalmarktgebied. In Nederland heeft MAB inmiddels een groot aantal bouwprojecten op haar naam staan, waarbij het voornamelijk om een combinatie van woningen en winkels gaat. Dit wil echter niet zeggen dat MAB en de gemeente de enige belangrijke stem zijn in de planvorming en financiering. Bedrijven als Vandex en Ahold hebben de wens uitgesproken om in het Aalmarktplan te participeren en investeren. De uitgangspunten van het Aalmarktplan zijn kort samengevat een parkeergarage voor 350 auto's, een extra brug over de Nieuwe Rijn, een extra steeg tussen de Haarlemmerstraat en de Nieuwe Rijn en een plein achter het Waaggebouw. Andere belangrijke onderdelen van het plan zijn de verhuizing van het LVC, de vestiging van een 'grote klantentrekker' in het gebied, de uitbreiding van de Stadhuisvooraal en enkele tientallen te bouwen 'hoogwaardige woningen'. De gedachte achter het plan gaat verder dan de wens een verwaarloosd gebied op te knappen. Volgens Wethouder Hillebrand loopt Leiden achter in het aantrekken van winkelend publiek uit de regio. Hij benadrukt dat het bij de Aalmarkt niet zozeer gaat om het vergroten van het aantal vierkante meter winkeloppervlakte maar om het verhogen van de 'winkelkwaliteit' en het beïnvloeden van 'koopstromen'. Er is volgens hem in Leiden een groot tekort aan grote- en kwaliteitswinkels. Met het Aalmarktplan wil de wethouder het gebied opknappen en een nieuwe kooproute creëren. Het nieuwe Aalmarkt winkelgebied zou tevens de Breestraat meer bij het kernwinkelgebied moeten betrekken.

Om het oorspronkelijke Aalmarktplan ten uitvoer te kunnen brengen zal een groot aantal panden in het Aalmarktgebied moeten worden gesloopt en eveneens een groot aantal van de huidige gebruikers en bewoners het veld moeten ruimen. Ook al heeft het college nu befoerd met de belangengroepen om de tafel te gaan zitten lijkt het waarschijnlijk dat dit ook in het nieuw te maken Aalmarktplan het geval zal blijven.

De sloping van panden, al dan niet monumentaal of beeldbepalend, is het voorname, maar niet het enige punt van kritiek van belangengroepen zoals Stichting Aalmarktgebied, de monumentenbeschermers van Heemschut en de Leidse Machtwacht. "De Stichting Aalmarktgebied streeft naar het behoud van het monumentale karakter van dit gebied, dat door nieuwbouwplannen van de gemeente ernstig wordt bedreigd. Daarbij kiest de stichting voor het tot stand brengen van kleinschalige kwaliteitswinkels en woningen in de huidige bebouwing rond de Aalmarkt. Dit zal het unieke karakter van de Leidse binnenstad versterken." Volgens de Stichting blijkt bovendien uit een onlangs door onderzoeksbedrijf Jones, Lang en Lasalle uitgebrachte rapport dat uitvoering van het Aalmarktplan per saldo ongunstig zal blijken voor de Leidse winkels. De totale omzet van de winkels zal stijgen maar het aantal verdiende euro's per vierkante meter zal dalen. Al eerder was ook door wethouder Hillebrand erkend dat uitvoering van het Aalmarktplan nadelig kon uitwerken voor andere winkelgebieden zoals het oostelijke deel van de Haarlemmerstraat. (1) Heemschut uit zich in vergetijdbare bewoordingen als Stichting Aalmarkt en bekritiseert tevens de beweegredenen van de gemeente met een projectontwikkelaar als MAB in zee te gaan: "(...) de nu door het Leidse gemeentebestuur gekozen weg van groot, groter, grooter en vooral nog voller mag profijtelijk zijn voor de projectontwikkelaar(s), het is ook erg conventioneel en voorspelbaar. Moet Leiden zich nu werkelijk onderscheiden met dit soort buitenwijkgebaren in het hart van de stad? Vraagt dit gebied niet om een veel subtiele benadering? (...) Het meest kwetsbare, meest vooraanstaande en tegelijkertijd meest ongrijpbare monument is het zeer geleidelijke ontwikkelingsproces dat deze locatie toch al weer gedurende zo'n zeven eeuwen heeft doorgemaakt." (3) Heemschut wijst bovendien op het in 1995, in opdracht van de gemeente, opgestelde 'Structuurplan Boomgaard'. Daarin staat dat grootschalige detailhandel, die grotendeels afhankelijk is van een autobereikbaarheid niet past in de binnenstad (2).

Heemschut stelt dat het Aalmarktplan in strijd is met deze, door de gemeente zelf geformuleerde, conclusies en uitgangspunten voor beleid.

Machtwacht bestaat uit een kerngroep van plusminus 10 mensen met daaromheen een grote groep van sympathisanten die desgewenst in actie komen. Machtwacht is net als de Stichting Aalmarkt vertegenwoordigd in de Werkgroep Referendum Aalmarkt. Gerard Kind is zo'n anderhalf jaar actief in Machtwacht en is woordvoerder voor de pers voor de WRA. Machtwacht wil aantasting van de historische sfeer in de Leidse binnenstad tegen gaan en pleit net als diverse andere groepen voor een aanpak van het Aalmarktgebied die neerkomt op het gefaseerd ontwikkelen van een woon-winkelgebied waarin kwaliteit samengaat met respect voor de historische waarde. Kleinschaligheid van de in het gebied te vestigen winkels is een vereiste. Sloop en nieuwbouw zijn ongewenste activiteiten in het gebied. Behalve waar een "gat" moet worden ingevuld. Restauratie en onderhoud hebben prioriteit. Nu staan veel panden in het gebied die eigendom zijn van de gemeente te vervallen.

Machtwacht heeft samen met andere groepen die staan voor het behoud van van de Leidse binnenstad het initiatief genomen voor het referendum omdat jarenlang overleg met de gemeente en allerlei vormen van inspraak niet hebben geleid tot aanpassing van de door MAB ontwikkelde plannen aan de wensen van de Leidse bevolking. MAB heeft volgens Kind te veel invloed in de ontwikkeling van de Aalmarktplannen. De bouw van een dure parkeergarage (op een onzinnige plek : de Boommart) is volgens hem een voorwaarde voor MAB om mee te doen. Gerard Kind staat kritisch tegenover de rol van projectontwikkelaars in dit soort stadsvernieuwingssplannen. "projectontwikkelaars hebben belangen die vaak op gespannen voet staan met die van de burgerij." Het belang van de projectontwikkelaar is winst maken, dus zoveel mogelijk bouwen. Het belang van de burgerij is dat de ingreep die werkelijk nodig zijn om een bepaald probleem in een stad op te lossen niet groter zijn dan strikt noodzakelijk. Dat betekent dus minder zodanig met dit soort projectontwikkelaars te onderhandelen dat de belangen van de bevolking goed worden gediend. Kind heeft wel vertrouwen in de kwaliteiten van de voor het Aalmarktproject aangestelde supervisor, ex-bouwmeester Wytsje Patijn. Maar hij is aangenomen op basis van het bestaande plan. We kunnen van hem dus niet verwachten dat hij de elementen waartegen wij bezwaar maken er zo maar even uit haalt.

KAPITAALMARKTPROJECT

Behalve de boven genoemde organisaties zijn er nog tal van anderen die zich structureel of incidenteel bezighouden met het Aalmarktplan. Zo startte de Leidse Amerikaan Jeremy Bangs een campagne tegen het bedrijf Ahold dat graag een vestiging in het Aalmarktgebied wilde hebben. Ahold is immiddels onder dreiging van een consumentenboycot in de Verenigde Staten afgegaakt. Gemeentebesturen zijn vaak niet in staat om zodanig met dit soort projectontwikkelaars te onderhandelen dat de belangen van de bevolking goed worden gediend. Kind heeft wel vertrouwen in de kwaliteiten van de voor het Aalmarktproject aangestelde supervisor, ex-bouwmeester Wytsje Patijn. Maar hij is aangenomen op basis van het bestaande plan. We kunnen van hem dus niet verwachten dat hij de elementen waartegen wij bezwaar maken er zo maar even uit haalt.

In de tweede helft van de jaren negentig waren er ook een aantal zogenoemde 'fietsdemonstraties' gericht tegen de in het Aalmarktgebied geplande 'Boommartgarage'. September 1999 kraakte een groep mensen, die grotendeels actief zijn rond vrijplaats Koppenhinksteeg, tot drie keer toe de oude panden van drukkerij Jansen. Zij spraken zich uit tegen wat ze het Kapitaalmarktproject noemden en wilden behalve de panden bewonen deze een sociaal-culturele bestemming geven. De gemeente liet de panden ontruimen. December vorig jaar ontvoerde een actiegroep genaamd "Collektief Ongelied" een kastanjeboom uit de tuin van wethouder Pechtold. Zij stelden in een persbericht dat hij als één van de verantwoordelijke wethouders zich publiekelijk diende te distantiëren van het huidige Aalmarktplan. Het plan maakt volgens "Collektief Ongelied" van de stad een "vergaarbak van stinkende auto's en debiliserende winkels voor een kapitaalkrachtige consumenten".

Al met al is het duidelijk dat de gemeente Leiden met haar plannen voor de Aalmarkt een groot deel van de bevolking tegen zich in het harnas heeft gejaagd. Met een referendum als zwaard van Damocles hangend boven het gemeentelijk plan heeft het gemeentebestuur nu wijselijk besloten haar Aalmarktplan in te trekken maar is dit een teken van wijsheid of toegewifheid van de gemeente? Reinier Verbeek, lid van de Werkgroep Referendum Aalmarkt vreesde het ergste. Een dag na het intrekken van het plan en referendumverzoek heeft hij al een katerig gevoel. Het is duidelijk dat de marges om het plan bij te stellen erg krap zijn. "Formele mag het plan wel van de baan zijn, de gemeente wil nog steeds met projectontwikkelaar MAB verder gaan en het valt maar te bezien of de nieuwe Referendumwet een referendum over het nieuwe plan mogelijk maakt. De nieuwe referendumwet is daarover niet geheel duidelijk". In de ogen van Reinier Verbeek is de Werkgroep er ingeluisd en is het intrekken van het plan een goedkope truc. Toen dit artikel geschreven werd was het overigens nog niet helemaal zeker dat alle aanvragers van het Referendum akkoord zouden gaan met de voorwaarden waaronder de gemeente het raadsvoorstel over de Aalmarkt wil intrekken. Maar zelfs als het huidige Aalmarktplan (en daarmee het referendum) van de baan is en er komend najaar een vrijwel identiek plan door de gemeente wordt gepresenteerd zal volgens Verbeek het verzet tegen een volgend grootschalig, vergelijkbaar Aalmarktplan onverminderd door gaan.

Marco

Laatste referendum-nieuws:
www.aalmarkt.org/StichtingAalmarktgebied/
<http://www.aalmarkt.nl/>
[squat.net/eurodusnie/aalmarkt/htm](http://eurodusnie/aalmarkt.htm)
<http://www.mab.com>

Bovenste foto: MAB project 'Stadshart' in Zoetermeer, onderste foto: 'De Barones' in Breda

HET BELANG VAN VRIJPLAATSEN VROEGER EN NU (VERVOLG)

Tot die sociale ideeën rekenden de utopisch socialisten nadrukkelijk ook de verandering van de man-vrouw verhoudingen: vrouwelijke kwaliteiten moesten meer gewaardeerd worden en mannen moesten zich deze kwaliteiten (als zorgzaam en liefdevol zijn) ook eigen maken. Met name de Franse Saint-Simonisten hebben gepoogd deze feministische idealen in praktijk te brengen en nodigden iedereen uit om de plaats waar zij samenwoonden te bezoeken en hun levenswijze te bediscussiëren.

De periode rond 1900 wordt als volgende utopische periode beschouwd, toen er wederom vele gemeenschappen werden gecreëerd waar mensen hun eigen samenlevingsideeën in praktijk brachten. Vaak werden deze experimenten 'kolonies' genoemd: door woon-werkgemeenschappen op te richten zou het kapitalisme van binnenuit uitgeholt worden. In Engeland werden de toen opgerichte groepen vaak omschreven als 'Nieuw Leven Socialisme'. Eén van de langst bestaande Nederlandse kolonies van die tijd is de coöperatie van Margaretha Meyboom (1903-1927). In haar woon- en werkgemeenschap Westerbro (in de buurt van Den Haag) was er iedere vrijdagavond 'open huis' dat door vele jongeren en kunstenaars werd bezocht. Deze 'open huis'-bijeenkomsten hebben een aantal groepen gestimuleerd om, na de dood van Meyboom, zelf woongemeenschappen op te zetten in diverse steden. De zestiger jaren (1965-1975) worden meestal beschouwd als laatste utopische periode. In deze tijd werden er vele 'communes' opgericht en ontstonden er vele bewegingen (onder meer de vrouwen- en de kraakbeweging). Hoewel ik het belang van deze periode, met name voordat de spraakmakers overgingen tot het Marxisme (rond 1970) zeker niet wil ontkennen (zelf 'zestiger' en actief in Dolle Mina, weet ik nog van het plezier van 'nu wordt alles anders', de verbluffende kritiek op 'de autoriteiten', het idee dat je zelf dingen kon veranderen), blijft het opmerkelijk dat alle meer anarchistische acties en alternatieven van de jaren tachtig en negentig zo worden overvaligeld door de nadruk op 'de zestiger jaren'. Wel bestonden er in (het begin van) de zestiger jaren een aantal ideeën die veel overeenkomsten vertonen met de huidige discussies over vrijplaatsen. Zo omschreef de toenmalige leider van de studentenbeweging, Ton Regtien, -voordat hij overging naar het Marxisme-politiek bedrijven als: het vorm geven aan de omgeving waarin gewoond en gewerkt, kortom geleefd wordt.² Toen hij een jaar later Marxist was geworden, ontkende hij deze uitspraak echter: alles draaide om de klassenstrijd en degenen die dit niet centraal stelden schold hij uit voor 'fascist'.³ En hiermee kom ik op de felle strijd tussen de verdedigers van vrijplaatsen/het opbouwen van subculturele alternatieven en degenen die pleitten voor: eerst 'de revolutie'. In de huidige vrijplaatsen-discussie lijkt deze al eeuwen durende strijd genegeerd te worden. Of zijn we in deze postmoderne tijden deze, bij tijd en wijle verbeten, strijd voorbij?

UTOPISCHE EN REVOLUTIONAIRE BEWEGINGEN.

Marx en Engels noemden de eerste socialisten 'utopisch' vanwege hun afwijzing van (het geweld van) de klassestrijd én vanwege hun maatschappij-idealen reeds in het hier en nu te leven. Zij stelden hun wetenschappelijk socialisme tegenover deze, door hen als 'ontrijp' afgeschilderde, theorieën. Sindsdien heeft het begrip 'utopisch' als scheldwoord gefunctioneerd, niet alleen in het Marxisme, maar ook in de sociaal-democratie. (Net zoals in het liberalisme: het is opmerkelijk dat deze drie zo uiteenlopende stromingen dezelfde afkeer van utopisme vertonen). Het verschil tussen utopische en revolutionaire bewegingen (zoals het Marxisme, maar voor een deel ook het anarchisme) ligt niet zoveer in de aangehangen idealen, maar waarden te creëren en daar naar te leven. Revolutionaire bewegingen wijzen dit direct in praktijk: brengen af, omdat eerst een algemene vijand verslagen moet zijn, voordat de idealeiden 'geleerd' kunnen worden.

Dit strategiekwestie heeft vertrekende consequenties. Want als alle theorieën en praktijk wordt geconcentreerd rond een algemene vijand (het kapitalisme), dan is er geen ruimte om na te denken over het 'goede' leven in het hier en nu, want dat zou het revolutionaire bewustzijn van degenen die strijden alleen maar ondermijnen. Dit laatste idee ziet men af en toe ook terugkomen in het anarchisme. Want hoewel het anarchisme altijd een stroming heeft gekend die ervan uitging dat een libertaire samenleving onmogelijk gerealiseerd kan worden als mensen er niet op zijn voorbereid⁴, hebben de anarchistische spraakmakers deze stroming meestal bestreden. Zo was Domela Nieuwland fel gekant tegen het opzetten van 'kolonies', omdat dit de strijd voor de Algemene Staking zou ondermijnen (terwijl de kolonisten rond 1900 die die Grote Staking alsmaar niet zagen gebeuren, iets met hun idealen wilden doen in het hier en nu). Veel korter geleden, in de jaren 1980, vond de harde strijd tussen de Politieke Vleugel van de Kraakbeweging (PVK) en de 'grutters' plaats, door de PVK zo genoemd omdat ze in de kraakpanden een woonwerkkultur hadden gecreëerd. De PVK zocht juist de confrontatie met de gevestigde orde, weigerde compromissen aan te gaan en verweet de grutters zich terug te trekken in hun

alternatieve woonwerkkultur. De pogingen van de PVK de Kraakbeweging te 'restaureren' liepen uit in gewelddadige vernielingen en vechtpartijen en de PVK verloor. Energizer gelukkig maar: het met geweld opdringen van 'de échte juiste lijn' is nooit goed te praten. Bovendien toonde de PVK geen enkele interesse voor wat achter de gekraakte deuren plaatsvond: kraken en de strijd tegen ontruimingen stond centraal. Of zoals Geert en Evel stelden: 'Nog maar al te vaak worden bewegingen door de mannen gezien en gedefinieerd in termen van "strijd" voor de "zaak". De radicaliteit wordt niet gezien in het dagelijks leven, maar in de konfrontatie'.⁵ Anderzijds duidt een strijd wel op twee kwesties die ook opgaan voor de huidige vrijplaatsen: hoever kan men gaan met het sluiten van compromissen met de gevestigde orde? Hoe houden vrijplaatsen een link met actiegroepen?⁶

DE HUIDIGE VRIJPLAATSEN

Toen ik voor het eerst in het Amsterdamse gekraakte Silo-gebouw kwam, nu zo'n 6 jaar geleden,ervaarde ik de manier van omgaan met elkaar daar als een Aha-beleving: dit is leuk, hier voel ik me thuis. Deze ontspannen sfeer, het open staan voor allerlei verschillende mensen en meningen, de vaak creatieve (genderbending?) kleding, het vegetarische en veganistische eten én de consumptiemeetschappij, kwam ik daarna ook tegen in de vele andere plaatsen van 'de' beweging: het kraakcafé De Molli, Vrankrijk, De Kalenderpanden, No Papers, de Overtoom 301 ('De Vrije Zone'). In deze ruimtes, nu 'vrijplaatsen' genoemd, heb ik ondertussen vele discussies gevoerd: over het machismo van de kraakbeweging, de vluchtingenproblematiek, asielzoekerscentra, sex en politiek, vegetarisme, feminismie, het huwelijk, de generatiekloof in het feminisme, anarchisme en feminismie, mannelijkheid en straatgeweld, schoonheidsidealen, de Islam, vrouwen en popmuziek, utopisch denken, over normaal en gek zijn, over diverse Amsterdamsche actiegroepen, anti-globaliseringssacties, cameratoezicht op straat, antimilitarisme, opvang geïlegaliseerde vluchtelingen, gentechnoësel en nog veel meer. Ook heb ik meegedaan met de van daaruit beraamde acties, met feesten en borrels. Ik heb er gelachen, fel gediscussieerd, veel naar anderen geluisterd, daar veel van geleerd en veel van genoten. Deze vrijplaatsen zijn noodzakelijk om de huidige beweging breed en levendig te houden. Zonder deze vrijplaatsen zou mijn leven, maar ook mijn werk op de universiteit, veel minder leuk, inspirerend en activerend zijn.

Ik zie ook een duidelijk verband met de utopische bewegingen zoals die voortdurend in de geschiedenis hebben bestaan. Juist in de door mensen zelf gecreëerde plekken, in de wat nu genoemd wordt 'Do-it-Yourself'-cultuur, zijn alternatieven bedacht voor het bestaande, zijn er vanzelfspreekheden ter discussie gesteld, is het persoonlijke aan het politieke leven gerelateerd. *Hoe wil ik leven, hoe wil ik mijn ideeën in het dagelijks leven vorm geven* zijn daarbij altijd centrale aandachtspunten geweest. Ik zou het idee van vrijplaatsen dan ook minder willen beperken tot kunstvormen en tot de stad (zie noot 6) en meer de relatie tussen het persoonlijke en het politieke willen benadrukken. Mensen kunnen op diverse plekken ruimtes veroveren om hun eigen wijze van leven, om hun eigen creativiteit én maatschappijkritiek vorm te geven. Te denken valt aan allerlei reeds bestaande voorbeelden: leefgemeenschappen, woon- en werkprojecten, ecodorpen, zelfbeheer-initiatieven, Tijdelijke Autonome Zones. Op de grote revolutie kunnen we niet onvermijdelijk zijn, maar we moeten er naar streven ons eigen leven zoveel mogelijk in eigen hand te houden. Daarvoor zijn vrijplaatsen onontbeerlijk! Net zoals de utopisch socialistische experimenten en bewegingen, kunnen de huidige vrijplaatsen een mogelijkheid bieden wederom sociale ideeën te laten ontstaan die de dominante (neo-)liberale ideeën kunnen ontkrachten!

Saskia Poldervaart

¹ Zie: S. Poldervaart, *Tegen conventioneel fatsoen en zekerheid. Het uitdagende feminismisme van de utopisch socialisten*, Amsterdam (Van Gennep) 1993, p. 48.

² Ton Regtien, *Universiteit in opstand*, Amsterdam (Van Gennep) 1969, p. 47.

³ Konrad Boehmer/Ton Regtien, *Van Provo naar Oranje Vrijstaat*, Amsterdam/Nijmegen (SUN/SUA) 1970.

⁴ Zie James Joll, 'Anarchism, a Living Tradition', in: D. Apter en J. Joll, *Anarchism Today*, London 1979, p. 212-252. Joll noemt dit het 'anarchistische temperament': je moet leven volgens je idealen, het gaat om directe levensvernieuwing.

⁵ Geert en Evel, *Bluff? 't Moet kunnen. Een scriptie over een beweginggebonden alternatief weekblad*, Amsterdam, aug. 1983.

⁶ De eerste kwestie wordt ook besproken in de discussies in vrijplaats Koppenhinksteeg van 7 en 12 april 2001, Leiden. De tweede kwestie kwam ik minder duidelijk in de teksten van de reader tegen.

HET LINKSE VERLEDEN VAN DE KOPPENHINKSTEEG

De gebouwen aan de Koppenhinksteeg die momenteel met ontruiming bedreigd worden, kennen reeds een lang verleden als bolwerk van links activisme. Groeperingen van uiteenlopend politiek allooï streken neer in de Steeg. Activisten van toen geven een impressie.

1969-1975

Links activisme begon in 1969 met een museum voor anarchistische jongeren waar Dirk van der Plas aan meewerkte. "We wilden een beetje opstand, een beetje rebellei", vertelt hij. "We zijn er ontdekt en achtergekomen dat het niet werkt, anarchisme. De tijd is nog niet rijp." Van der Plas bezocht nog steeds nu en dan de Vrijplaats. Hij ziet verschillen tussen de anarchisten toen en nu. "Die activisten nu zijn veel actiever. Wij leefden meer een lui leventje. We hingen een beetje de kunstenaar uit." Van der Plas is tegenwoordig actief bij de Bomenbond. In die hoedanigheid draagt hij zijn steentje bij aan de strijd voor het behoud van de panden aan de Koppenhinksteeg. "Wij vroegen bij de gemeente bescherming voor bomen, ook voor die bij eetcafé LasVegas. Er is toch toestemming gegeven om te kappen. Dat is het begin van het einde. Bestuurders op het plûche, zoals de VVD en de Partij van de Aannemer, willen 'Leien' van beton maken, zo vreest van der Plas.

1969-1984 DE KWJ

De Beweging van Werkende Jongeren (KWJ) zette zich als één van de meest honkvaste groeperingen lange tijd in de Koppenhinksteeg. Aat Smits was een ruime periode actief bij deze vereniging, zij het de meeste tijd voor de vestiging in de Koppenhinksteeg.

"Ons doel was de bewustwording van jongeren op het gebied van arbied. We deden bijvoorbeeld veel voor de zogenoemde Irrichting Assistenten, jonge meisjes die slecht betaald kregen. We vormden Jongeren in de linkse politiek. We leerden ze De Waarheid (communistisch dagblad) te lezen. Je zou ons ook anarchistisch kunnen noemen. We bepaalden zelf wat we deden. Het was een bond van, voor en door werkende jongeren."

Vanaf 1995 werkte Smits lange tijd als vrijwilliger bij Vluchtelingenwerk. Aldus stuurde hij regelmatig mensen door naar de Fabel van de Illegaal en de Weggefinkel. "Het is wel heftig wat er met jullie gebeurt. Ik steun de Vrijplaats van harte. Zelf voel ik me een soort anarchist, omdat ik me niet in een politiek hoekje laat duwen. Dit soort plekken zijn het moment in de samenleving. Ik zie actievoeren als een leerproces voor (jonge) mensen, zo ontdek je waar je staat in het leven."

1982-2001

"Waar nu de potten en pannen staan, bevond zich toen de landensectie," Sylvia werkte een tijdlang in boekwinkel Manifest. Ze staat nog steeds in dezelfde winkelruimte, maar tegenwoordig voor de Weggefinkel, waar alles gratis is. "Waar we nu de spullen uitpakken was toen het kantoor", vertelt ze. Behoren en inkopen van spullen is er niet meer bij. Omdat het pand gekraakt is hoeft er ook geen torenhoge huur meer opgeheest te worden. De populariteit van de plek ging er wel enigszins op vooruit. "Als er zoveel mensen in Manifest waren geweest als nu in de Weggefinkel, dan hadden we niet dichtgegooid."

"We kregen geen subsidies, we waren volledig autonoom. De huur was echter nogal stevig, maar lieft 1500,- per maand", vertelt Sylvia's toenmalige collega Harry Westerink. "In 1997 konden we dat niet meer oppbrengen en zijn we er mee gestopt."

Manifest verscheen in 1982 in de Koppenhinksteeg en Westerink werkte er vanaf 1985.

"We draaiden de winkel met een collectief van vrijwilligers, in een horizontale beslissingsstructuur", legt hij verder uit. "Iedereen had een bepaalde rubriek onder zijn hoede. We verkochten veel boeken met een emancipatorisch karakter, maar ook hele gewone boeken."

Sylvia vertelt dat ze in die periode bij de boekwinkel van gemaatigd rechts naar de links politieke vleugel verschoof. Uiteindelijk werd ze actief bij de anarchistische organisatie Eurodusie, op dezelfde plek. Westerink werkt eveneens nog steeds in de Steeg, nu voor de Fabel van de Illegaal, een organisatie die al geruime tijd in de Koppenhinksteeg zetelt.

Westerink herinnert zich ook nog de andere projecten misschien beter ergens anders heen verhuizen."

1977-1984

CHLOROFORM

Maart 1970, het op de Koppenhinksteeg vervaardigde anarchistische blad 'Chloroform'.

1975-1984

Ook Cor Smit, nu beleidsmedewerker bij de gemeente, lid van Groen Links en historicus, heeft zijn portie Koppenhinksteeg meegemaakt. Vanaf 1980 maakte hij daar de Stadskrant van Leiden, een links alternatief blad, dat draaide op straatverkoop. "In die tijd was er veel interesse voor de onderwerpen die wij eraansneden, ook bij ouderen. Dat is nu anders, volgens mij", denkt Smit.

Hij maakte de Stadskrant samen met andere inmiddels gevaste Leidse politici als (wethouder, red.) Jan Laurier (GL). Zo blijkt dat een plek als de Koppenhinksteeg een inspirerend politiek aura heeft. "Ik ben zelf voor behoud van de Vrijplaats, met name voor de activiteiten van de Fabel van de Illegaal", zegt Smit. "De steeg bruist nog steeds van levendigheid. Er zijn veel meer nevenactiviteiten dan vroeger, zoals het eetcafé. Aan die life-style zaken deden wij niet zo, daar voel ik mij ooit minder mee verwant. Ik noemde mezelf ooit wel anarchist, maar dan wel de meest georganiseerde anarchist van de wereld, omdat ik bij zoveel groepen was ik aangesloten. Bij de Stadskrant werkten mensen met een politieke kleur van anarchisme tot erg linkse PvdA'ers."

"Ik hecht wel een sentimentele waarde aan de Koppenhinksteeg, maar waar de Vrijplaats precies gehuisvest wordt, is niet het belangrijkste. Als de gemeente de panden gaat renoveren, moet je vervolgens de kosten wel ergens uit kunnen dekken. Dat gaat moeilijk met projecten die er momenteel huizen. Daarom kunnen de huidige projecten misschien beter ergens anders heen verhuizen."

van toendertijd waarvan enkelen op dat moment al op hun einde liepen, zoals de Kraakbond. Westerink: "Ik ben nu al 16 of 17 jaar actief in de Koppenhinksteeg. Als je ouder wordt zie je dezelfde dingen steeds terugkomen en dan ook nog op dezelfde plek." Later vestigde er zich namelijk nog een Kraakspreekuur in de steeg.

Westerink ziet wel verschillen met vroeger en nu. "Er bestaat tegenwoordig meer infrastructuur voor links activisme. Met het Eurodusie-pand aan de Boerhaavelaan erbij zijn er meer aanspreekpunten." Het links activisme heeft zich dus uitgebreid vanuit de Koppenhinksteeg. Niet alleen zijn er nu meer plekken voor links activisme, veel politici met een linkse achtergrond, die actief zijn in Leiden, hebben hun wortels in de Koppenhinksteeg. Daaruit blijft hoezeer de steeg vervlochten is met het sociale en culturele leven van Leiden. Deze plek draagt een historisch aura dat past bij een Vrijplaats.

Lotte

POLITIEK NIEUWSBLAD VOOR DE LEIDSE REGIO

DE PEÜERAR

25

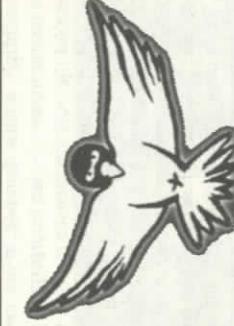
3,50

NET, ONDER AANDE:

* PERIODIEK OVER POLITIEK EN VRIJHEIDSLIJN
* RUITERPLAATS IN DE KOPPENHINKSTEEG
* 20 MAAL DE VRIJPLAATS
* IS JE HONDAUTEX EEN KLAERKART?
* JEW WAYNE OP DE MARSHOPENSTANT

SEPTEMBER '92

VRIJPLAATS IN DE ETHER

Bijna zeven jaar geleden begon de anarchistische vrije radiozender Koekoeroe Reedio vanuit de Koppenhinksteeg haar uitzendingen. Omdat de programmamaak(st)ers van dit station van mening zijn dat de ether van iedereen is, besloten ze een vrijplaats op de radio te creëren. Intimideels zendt Koekoeroe vijf avonden per week uit, van zondag tot en met donderdagavond. Je hebt alleen een radio met antenne nodig om te kunnen luisteren. De frequentie is 97.4 FM. Koekoeroe bericht over alles wat met politiek activisme heeft, in Leiden en in de rest van het land. Daarnaast wordt er veel muziek gedraaid. Je kunt ook op internet naar Koekoeroe Reedio luisteren. Hiervoor, en voor alles wat je over Koekoeroe Reedio wil weten, kun je kijken op de website van Koekoeroe Reedio: <http://squat.net/koekoeroe>.

SOCIALE HUREN VOOR SOCIALE INSTELLINGEN

De Vrije Ruimte is een actiegroep voor Vrije Ruimten of vrijplaatsen in Amsterdam. Zij zet zich in voor het behoud en de versterking van de bestaande vrijplaatsen en voor het verwezenlijken van nieuwe vrijplaatsen. De Vrije Ruimte heeft onder andere door het uitgeven van het boek "Laat 1000 Vrijplaatsen Bloeien" (zie hoofd 1) en een grootschalige actie "Het Paard van Troje" het belang van vrijplaatsen benadrukt. De niet zo florissante omstandigheden waarin Vrijplaatsen zich anno 2002 bevinden is echter niet een opzichzelfstaand fenomeen.

Sinds de jaren '90 zijn grote delen van Amsterdam meer en meer het decor waar de happy few wil wonen. De marktprijzen drukken alle instellingen uit de stad die de hoge huur niet kunnen opbrengen. Wat er voor in de plaats komt moet een enorme omzet draaien. Weg menging van sjeik en sjofel, van duur en goedkoop; weg mogelijkheid voor experiment, voor risico, voor afwijking, voor innovatie. Het leidt tot een binnenstad die deels als een toeristisch themapark wordt ingericht, terwijl de rest een steriel beschermde woonmilieu voor de allerrijksten aan het worden is. Bekende vrijplaatsen als de Silo, Vrieshuis Amerika en de Kalenderpanden moesten wijken voor het grote geld. Maar niet alleen vrijplaatsen worden het slachtoffer van de onroerend goedmarkt, de "marktoniforme huuren", ook tal van kleinschalig-economische functies (de slager en de ijzerwarenwinkel), sportieve (het Max Euwe schaakcentrum), culturele (filmhuis Desmet - inmiddels weg, Galerie De Appel - tijdelijke oplossing, idemeele (boekhandel Fort van Sjakoo) en politieke (Latijns Amerika Centrum) clubs worden in hun voortbestaan bedreigd. Aangezien deze ontwikkeling een voor iedereen zichtbare verschraling van de stad tot gevolg heeft en de politieke druk vanuit de vrijplaatsen het tijd te keren werd in december 1998 het startsein gegeven voor het 'broedplaatsenbeleid'. Voor de komende vijf jaar heeft de gemeente Amsterdam 65 miljoen gulden vrijgemaakt. Het gemeentelijk broedplaatsenbeleid probeert, als reactie op de kaalslag door de vrije markt, met subsidies betaalbare woonwerkruimten te behouden en te scheppen. Soms lukt dat, zoals bij de Plantage Doklaan en de Filmacademie (want die waren gekraakt). Maar door de hoge prijzen lukt het tot op heden niet panden "op de markt" te kopen. Maar met subsidies los je het probleem van de onbetaalbare ruimten nooit echt op. Door de marktwerking verdwijnt er meer dan je ooit met subsidie kunt behouden of incidenteel nog wat reddend. Eniger nog: de gemeente is afhankelijk van die hoge (onroerend goed) opbrengsten want daar haalt ze haar geld vandaan om de subsidie te kunnen geven.

HET ROER MOET OM

Daarom stellen wij: het roer moet om, er moet een structurele aanpak komen die uitgaat van het terugdringen van de vrije marktprijzen. Dat kan door sociale instellingen 'uit de markt' te halen. Zoals voor de sociale huurwoningen al sinds jaar en dag de grondprijzen en huurprijzen niet afhankelijk zijn van de vrije markt, maar politiek worden vastgesteld, zo moet dit ook voor sociale instellingen kunnen. Recent hebben de huisartsen een lagere grondprijsvaststelling door de gemeente Amsterdam bereikt. Succesvolle kraakacties en huuracties zijn de meest directe vormen om betaalbare ruimten te bereiken. Maar eigenaren van grond en panden, zoals het gemeentelijk Grondbedrijf, woningcorporaties, onderwijsinstellingen (universiteiten en

Vrijplaats Kalenderpanden moet wijken voor yuppen.

Natuurlijk is de ene "sociale instelling" de ander niet. Het gaat om ongelijksoortige functies als een huisartsenpraktijk, een ideële boekwinkel, een crèche, solidariteitscomité, politieke organisatie, sportvereniging, buurtcentrum, theater, cultuurhistorische vereniging en tal van vrijwilligersorganisaties, die met elkaar gemeen hebben dat hun sociale betekenis veel belangrijker is dan hun commerciële en dat zij de huren niet meer kunnen opbrengen.

Het is van belang dat ze verspreid over de stad zitten en niet uit de dure delen worden verbannen. Over deze menging van functies tussen per sector en per stadsdeel afspraken gemaakt worden. Voor kleinschalige commerciële winkels en bedrijven met een beperkt winstoogmerk moet wellicht iets soortgelijks geregeld worden, want ook zij verdwijnen nu rap uit diverse buurten. Marktconforme huren waren het afgelopen decennium heilig. Tornen aan de vrije marktwerking werd als vloeken in de kerk gezien. De acties naar aanleiding van de huurverhoging van boekhandel Fort van Sjakoo vielen niet in goede aarde bij de directeur van het Woningbedrijf Amsterdam (eigenaar van het pand). Zij hebben er wel toe bijgedragen dat de aandacht op de negatieve effecten van "marktoniforme huuren" is gevestigd. Nu de gevolgen hiervan voor de stad Amsterdam steeds duidelijker worden, is het tijd om de vrije marktwerking te doorbreken. Om dat te bereiken zal er nog heel wat meer actie en debat nodig zijn. Vereniging De Vrije Ruimte werkt daar, samen met onder meer het Fort van Sjakoo en het Latijns Amerika Centrum, aan.

De Vrije Ruimte
Bilderdijkstraat 165-f
1053 KP Amsterdam
tel: 020-6126172
www.vrijruimte.nl
e-mail: info@vrijruimte.nl
(noot 1) "Laat 1000 Vrijplaatsen Bloeien" is verkrijgbaar bij infowinkel Tegengif.

DE STAD IS NIET MEER VAN IEDEREEN

Door de huidige eigenaren, inderdaad niet meer het oorspronkelijke bedrijf, maar projectontwikkelaars, is niets. Het ziet er totaal verpauperd uit en alle ramen zijn ingegooid. Er zijn zelfs al tegen alle afspraken in zaken van de buitenmuren gesloopt.

De stad, en daarmee bedoel ik de binnenstad, is bij uitstek een publiek domein. Anders dan in een villawijk aan de rand van de stad, dient de sociale toegankelijkheid van de binnenstad te worden ondersteund. Voor de levendigheid van de binnenstad van Leiden is bijvoorbeeld de studentenpopulatie van het bedrijf verdwenen. In het centrum en de wijken daaromheen werden huurprijzen gevraagd en ook betaald die voor de meeste mensen niet op te brengen zijn. En dat kwam onder andere door tijdelijke buitenlandse werknommers die op kosten van arbeidsvoorraadde meekregen dat er in of rond het centrum van de "capital of freedom" kan worden gewoond. Door de marktwerking die in dit land tegenwoordig zo populair is, kan dat allemaal gebeuren.

Hier in Leiden zien we overigens vergelijkbare verschijnselen. In het centrum zien we panden verpauperen doordat er geen enkele vorm van onderhoud wordt gepleegd. Daarmee wordt een situatie gecreëerd dat er een argument voor slopen ontstaat, het is nu in zo'n slechte staat dat slopen goedkoper is dan opknappen, maar na slopen en nieuwbouw komen niet meer dezelfde mensen terug, nee er worden appartementen gebouwd en die worden tegen marktwaarde verkocht, en hoe dichter in het centrum, hoe hoger die marktwaarde is. En omdat de kosten voor het bouwen van een huis aanzienlijk lager zijn dan de verkoopprijs, is het tel uit je winst. Het laten verpauperen van al dan niet historische panden loont dus. Een mooi voorbeeld in Leiden is ook de Meelfabriek (zie foto), dit complex van industriele architectuur is rijksmonument, maar de zorg ervoor

binnensteden moet iedereen lekker door elkaar heen wonen, ook dat geeft smaak en kraak aan de stad.

De vraag is natuurlijk hoe je dat bereikt, want doordat de markt de prijs bepaalt, stuurt die markt ook middels een onzichtbare hand. De rijken erin en de armen eruit. Door strategieën of gebieden te reserveren voor sociale woningbouw is dat te voorkomen. Ook door de verpaupering tegen te gaan door onderhoud van panden al te dwingen, kan slopen en dure koopnieuwbouw worden voorkomen. En natuurlijk grond in gemeenschapshanden houden, waardoor de zeggenschap in democratische handen is. Door voor initiatieven als de Vrijplaats gemeentelijke panden te reserveren die tegen een maatschappelijk moeten worden verhuurd, evenals voor bijvoorbeeld ateliers. Door bij stadsontwikkelingsprojecten ook ruimtes te reserveren die maatschappelijk moeten worden aangewend. Het gaat er om de sturende onzichtbare hand zijn werk te bemoeilijken.

Uitgangspunt dient te zijn dat de binnenstad toegankelijk blijft voor alle inwoners. Marktwerking leidt tot segmentering en heeft geen boodschap aan democratisch gebruik. Als niet voor alle inwoners de binnenstad toegankelijk blijft, verpaupert de stad ook, in sociale zin. Je kunt dan ook geen maatschappelijke participatie verwachten van hen die door de onzichtbare hand knock-out naar een grawe buitenwijk zijn verdreven.

Gerard van Hees
Gemeenteraadslid groenlinks

essentieel belang. Maar in mijn visie dienen er ook woningen in het sociale segment aanwezig te zijn, omdat ook voor minder draagkrachtigen de binnenstad een prettig woonmilieu is, dat past in een bepaalde leefstijl. Het is sowieso goed om zo min mogelijk een sociaal-economische segmentering te hebben, in

VRIJPLAATSEN EN DE STRIJD TEGEN HET OPRUKKEND BETON (VERVOLG)

Aan de andere kant van het station is het "Leiden Centraal Project" uit de grond gestampt. Er werd een skeletachtig geraamte opgetrokken waaraan de naam "station" werd gegeven en men groef een autotunnel. Wat echter vooral opvalt in dit gebied is de opmars van glinsterende kantoorkolossen waarin allerhande bedrijven zich vestigd hebben. Leiden doet hier flink haar best een zo aantrekkelijk mogelijke vestigingsplaats te zijn voor het bedrijfsleven. Binnen het kapitalisme verhardt deze strijd steeds meer. Leiden moet concurreren met omliggende gemeenten en bedrijfsparken. Dat de woonfunctie rond het station vrijwel geheel is uitgeroeid en het gebied buiten werktijden een wezenloze en vervaardende indruk maakt, lijkt minder ter zake te doen.

In de binnenstad zorgen de gemeentelijke plannen rond de Aalmarkt al jaren voor veel discussie en opwindning. Begin jaren negentig was de gemeente in dit gebied aan de gang met het "Steulehofproject" (ook wel genoemd "steulehofproject"), waar uiteindelijk niets van terechtkwam. De plannen voor het gebied bestaan echter nog steeds en zijn serieus dan ooit: De gemeente wil de binnenstad met de plannen een "kwaliteitsimpuls" geven. In de praktijk lijkt dit te betekenen: een nieuwe brug over de Oude Rijn, zodat de winkelende massa's beter kunnen manoeuvreren, meer hoogwaardige winkels, een nieuwe steeg, mogelijk een nieuwe Albert Heijn en een parkeergarage. Kortom, typisch een project waarin alle kenmerken van "city-vorming" voorkomen Elders in deze krant meer over dit omstreden project

WIJKEN VOOR HEI
GROTE GELD

In het kort nog enkele aantekeningen over de ontwikkeling van de commerciële opkonditie. In de jaren negentig van de vorige eeuw had de gemeente al interesse in het Groenoord gebied voor de bouw van kantoren. De particuliere sector gaat deze plannen nu uitvoeren: er verschijnen twee "twin tower"achtige gevartaartes voor kantoren een hotel. Veel woningen in het Groenoord gebied en een deel van het Noorderkwartier staan op de nominatie om gesloopt of herbouwd te worden en zullen plaats moeten maken voor duurdere woningen. Vergelijkbare ontwikkelingen, die hand in hand gaan met zware speculatie, vallen te verwachten in het Lammermarkt-gebied en het gebied rond de Garenmarkt. Dit alles onder luid gejuich van het Leidse bedrijfsleven, dat van de gemeente meer investeringen eist om meer consumenten naar Leiden te trekken.

De plannen van de gemeente voor de Koppenhinksteeg valen geheel in dit patroon. Goedkoop woningen, en in dit laatste gevall kleinschalige politieke en culturele initiatieven moeten wijken voor het grote geld

City-vorming is een proces waar de gemeente Leiden aan de ene kant een actieve en zelfstandige (en dus verwijtbare) rol in speelt, maar tegelijk is het een fenomeen waarbij Leiden grotendeels gedwongen is mee te spelen met de regels van het kapitalisme. Een stad die niet aan actieve "city-marketing" doet in een wereld waarin men elkaar steeds harder moet concurreren in het creëren van zo gunstig mogelijke voorwaarden voor het kapitaal, zal de bedrijven aan haar neus voorbij zien trekken. En dat betekent: minder geld, minder werkgelegenheid, minder rijke inwoners en minder prestige. Ook door processen als arbeidsflexibilisering en privatisering wordt city-vorming gestimuleerd: kijk naar de explosie van het aantal uitzendbureau's in Leiden, het verdwijnen van postagentschappen doordat de verzuimlijstende KPN alleen rendabele zaken wil en hetzelfde geldt voor de dienstverleners.

De stad als grijs decor.

de stad als grijs decor
moest de pijn voorkomen
van wie nog zagen,
haar lichaam immers werd gedragen
door
filialen en consumenten die betalen
maar

niet zien wat zij begrijpen!
de stad was in een ogenblik genomen
vanuit hoge torens stroomde laag
geweten dat met geld gestolen
huizen sloeg tot grijs decor

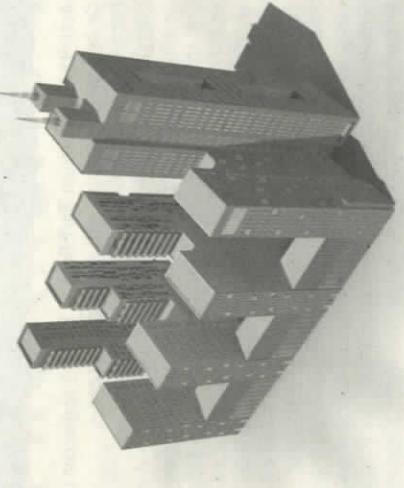
*de stad heeft zich een ogenblik
verzet, er werd ingebroken met
terecht geschreeuw
dat om de huizen heen
tegen de straten botste,
tegen wat verplaatst
moet worden*

want als we leven en
niet de tijd parkeren
in te drukke winkelstraten
vol met grijze heren
van het geld, van wie ieder
wachtend op een koopje
graijende de tijd vertelt

dan is er hoop
de stad zal in een ogenblik
ontkomen als we de stukgeslagen
schoonheid restaureren,
de polemiek flamberen

*de dag waarderen
die geen betaling kent
de schoonheid leren
die geen façade kent om het
geweten te bedekken*

Kornee
van de eigen grijze
schaamte

SIJNEN DE MEGA CONGLOMERATIEVORMING"

en nog lang niet ten einde loopt. Er vindt, ook met betrekking tot Leiden, steeds meer een verschuiving plaats van een "stad" naar een "stadsagglomeratie", waarbij omliggende gemeenten opgesloten zullen worden. Leiden klaagt nu al steen en been over een te klein grondgebied en staat te popelen om uit te breiden. Kantoren en bedrijven zullen zich meer en meer in 'parken' gaan vestigen op infrastructurale snijpuntten rond Leiden. Het "Groene Hart" zal gereduceerd worden tot een parkje. Deze ontwikkeling zal niet alleen drastische planologische effecten hebben, maar ook ingrijpende gevolgen hebben voor de bestuurlijke organisatie van grote steden. Te verwachten valt dat in een latere fase er een overkoepelende bestuurstructuur in de hele randstad zal ontstaan. Cityvorming zal in dat geval een verouderd begrip zijn, de term "megaconglomeratievorming" dekt de lading beter.

tendens, de strijd er tegen is zeker niet zintuus of onmogelijk. Al verschillende kerken is gebleven dat groepen georganiseerde burgers in staat zijn megalomane plannen van overambitieuze Colleges van B & W tegen te houden of te frustreren. In Leiden is er een brede weerzin tegen het Aalmarktplan, ondanks het feit dat de gemeente extreem veel moeite doet dit plan aan de bevolking te verkopen.

Woningbouwvereniging Portaal moet haar plannen voor afbraak van flats aan de Diamantlaan in de ijkkast zetten nadat bewoners hun eigen flats kraakten. En voor Vrijplaats Koppenhinksteeg bestaat verrassend veel steun, van binnen en van buiten de stad. De strijd tegen cityvorming en de oprukkende commercie kan echter pas werkelijk succesvol worden als groepen die strijden tegen afzonderlijke city-vormings verschijnselen de handen ineenslaan om gezamenlijk de stadsvernieeling te lijf te gaan. Dit is natuurlijk gemakkelijker gezegd dan gedaan, maar het is beter dan elle keer passief gaan mopperen als weer een leuk stukje stad tot luxe-appartement of winkelketen wordt omgebouwd.

processen als afval en flexibilisering en privatisering wordt city-vorming gestimuleerd: kijk naar de explosie van het aantal uitzendbureau's in Leiden, het verdwijnen van postagentschappen doordat de verzuifelstondige KPN alleen rendabele zaken wil en
In de komende jaren moet er veel gebeuren om de dienstverlening te kunnen waarborgen.

*Schoonheid, schoonheid, wat ooit was,
Dan nergens heen,
Blif eraf, blif eraf.*

*Marinus van der Lubbe,
Leids dichter/activist, 1932*

Stadskrant Leiden

Stadskrant is een speciale stadseditie van het blad DusnieuwS

VRIJPLAATSEN EN DE STRIJD TEGEN HET OPRUKKEND BETON

De dreigende metamorfose van de Koppenhinksteeg van een sociaal-culturele Vrijplaats in een complex voor dure koopappartementen en winkels is geen losstaand fenomeen. Al decennia lang is er een tendens gaande waarbij goedkope woningen, kleinere winkels, kraakpanden en sociaal/culturele initiatieven moeten wijken voor kantoren, dure appartementen, winkelketens, bankfilialen, uitzendbureau's en andere bedrijven in de dienstverlening sector. In de jaren tachtig was "city-vorming" een item waar tamelijk veel over geschreven en gediscussieerd werd in linkse kringen. Vanuit de kraakbeweging werd veel actie gevoerd tegen "city-vorming", speculatie en leegstand. Het onderwerp komt met de huidige golf aan ontruimingen in den lande weer hoog op de agenda van diverse actiegroepen.

Wat is city-vorming precies? Het Leidse tijdschrift "De Peuerau" schreef een jaar of tien geleden: "City-vorming is een ingrijpend stedenbouwkundig proces waarbij voorheen leefbare binnensteden langzaam maar zeker in ommenselijk grootschalige betonklompen aan het veranderen zijn. De binnensteden worden meer en meer gedomineerd door de kantoortorens van winkels, bedrijven en instellingen. Daar werkt en winkelt men. Mensen op zoek naar betaalbare woonruimte zijn steeds vaker terug te vinden in kale en kille flats aan de rand van de stad. Daar woont en leeft men."

Het door MAB (zie pag. 3) ontworpen "La Vie" in Utrecht: binnenkort ook in Leiden?

Is het werkelijk zo erg in Leiden? In vergelijking met de planologische en zeker ook architectonische terreur die steden als Den Haag en Rotterdam teisterd, lijkt het hier nog wel mee te vallen. Het in veel andere steden duidelijk waarneembare fenomeen van "gentrification" (uppricing; de rijken nemen de binnenstad over) wordt in Leiden nog enigszins in toom gehouden door sociaal beleid en de grote studentenpopulatie. Toch is ook in Leiden een duidelijke tendens waarneembaar waarbij de woonfunctie van de stad steeds meer wordt

verdrongen door grote winkels en kantoren. En wie aangewezen is op de particuliere markt, waarin door speculatie en stelselmatige prijsopdrijving de huur- en koopprijzen aanzienlijk stijgen, moet voor een betaalbare woning vaak zoeken in de buitenwijken.

Er zijn veel delen van Leiden aan te wijzen die aan een opknaphoertoe zijn. In de praktijk zie je dat het doorgaans die gebieden zijn waar bedrijfsbelangen en winstvoorzichtige mensen een rol spelen, die het eerst door de gemeente "ontwikkeld" worden. We nemen enkele voorbeelden in Leiden onder de loep, waarin de opmars van de commercie en het verschijnsel "city vorming" waarneembaar is.

Eén van de gebieden die wat dit betreft het meest in het oog springt is het stationsgebied. Rond 1980 bestoot Leiden actief op zoek te gaan naar biotechbedrijven en meer kantoren. In de jaren tachtig werd achter het station (het zgn. Leeuwenhoek-gebied) het "Biosciencepark" uit de grond gestampt. Leiden wilde namelijk naast toeristenvaat ook "kennisstad" worden, met als belangrijkste "stuwende functie" de biotech-sector. Dit is een kwestie van "city-marketing". Leiden probeert zichzelf zo goed mogelijk te verkopen. De vraag of dit soort arbeid wel wenselijk is in Leiden, en het omstrede karakter van de sector in het algemeen, werd in de ontwikkeling van het gebied buiten beschouwing gelaten. Het bio science park is nog steeds aan het groeien. Op [lees verder op pagina 7](#)

HET BELANG VAN VRIJPLAATSEN VROEGER EN NU

De hele geschiedenis door hebben er vrijplaatsen bestaan, d.w.z. plaatsen waar mensen die kritiek hadden op de bestaande samenleving, konden samenwonen en/of -werken. Altijd ging -en gaat- het er deze mensen om hun idealen in het hier en nu vorm te geven en zo een alternatief te bieden voor de toenmalige - en huidige- maatschappij. Saskia Poldervraat, docente politicologie aan de UvA, was vorig jaar te gast bij Vrijplaats Koppenhinksteeg en verzorgde een lezing en die in deze Stadskrant beknopt is samengevat.

INLEIDING: UTOPISCHE PERIODES

Vrijplaatsen vormen een onderdeel van het utopisme. Utopisme omschrijf ik als: *de uitdrukking van het verlangen naar een andere wijze van samenleven en mens-zijn!* Utopisme kent drie vormen: het utopische ontwerp (de formulering van alternatieven voor de bestaande wijze van samenleven, op basis van een cluster van idealen), utopische bewegingen (bewegingen waarin door het vormen van gemeenschappen gepoogt wordt de door de deelnemers angehengen idealen in het dagelijks leven toe te passen) en utopische studies (pas ontstaan in de jaren 1980, toen wetenschappers utopische ontwerpen en bewegingen gingen bestuderen en hierover congressen organiseerden). Het opmerkelijke is dat men utopisme meestal verbindt met toekomstideal en dat negatief waardeert. Ook nu nog wordt in de dijk Van Dale utopisme omschreven als: het na legen van een utopie. En een utopie als: een droombeeld, een onverwezenlijkbare ontwerp van een volmaakte toestand. De macht van woordenboekontwerpers (en daarmee van hun definities) is helaas groot: het stimuleert dat men niet meer over alternatieven hoeft na te denken, laat staan dat men deze in praktijk probeert te brengen. Bovendien brengt een omschrijving als 'volmaakte toestand' logischerwijs rillingen teweeg; natuurlijk is een situatie (of een alternatieve gemeenschap) nooit volmaakt:

Een ander opmerkelijk gegeven is dat er in de westerse geschiedenis specifieke perioden zijn geweest waarin het utopisme op grotere schaal voorkwam. Tot ongeveer 1800 waren de meeste utopische gemeenschappen, geïnspireerd door de eerste Christengemeenschappen, want had Jezus niet een maatschappij gepredikt waarin het gemeenschappelijke leven op de voorgrond stond en

het liberalisme de vooruitgang der maatschappij meende te kunnen verzekeren.. hebben zij de sociale ideeën opgeroepen'.

[lees verder op pagina 4](#)

In deze stadsKrant:

Vrijplaats in het nuw

gedichten van Marinus van der Lubbe en Kornée

**Het linkse verleden van de Koppenhinksteeg
sociale huren voor sociale instellingen**

De stad is niet meer van iedereen

**Wat vind je allemaal in
Vrijplaats Koppenhinksteeg?**

<http://eurodusnie.nl>

In de volgende 'utopische periode', die van de eerste socialisten (1825-1850, zij hebben het woord socialisme 'uitgevonden') werd voor het eerst de historische bepaaldheid van idealen benadrukt. Deze socialisten (later door Marx en Engels utopisch-socialisten genoemd) stelden dat de sociale bewegingen die hun idealen in praktijk zouden progen te brengen, hun eigen invulling aan die idealen zouden geven, waardoor ook alternatieve gemeenschappen altijd zouden veranderen. Ze zetten zowel 'familie-huizen' (waarin door 5 tot 10 gezinnen gemeenschappelijk werd gewoond en openbare discussieën en muziekavonden werden georganiseerd) als produktiecoöperaties op en moedigden vooral arbeiders en vrouwen aan zelf zulke 'associaties' op te richten. Ze hadden weinig vertrouwen in de toen opkomende politieke partijen en zagen het oprichten van associaties van onderop als beste middel om de maatschappij te veranderen. In zowel Frankrijk als Engeland vormden de eerste socialisten grote sociale bewegingen, waarvan Quack (in zijn 6-delige boek *De socialisten*) stelt: 'In een tijdvak [van de Restauratie na de Franse Revolutie] toen